
Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

De siste månedene har arbeidsledigheten igjen begynt å stige, etter at den falt fra i fjor høst og gjennom vinteren. I perioden fra mai til august har antallet helt ledige steget med 800, mens summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere har økt med 2 000 personer når vi justerer for normale sesongvariasjoner. Tilgangen på nye arbeidssøkere har også økt de siste månedene, og er nå på samme nivå som for ett år siden. Det er nå flere kvinner enn menn som blir arbeidsledige, noe som kommer av at det er innenfor undervisningsarbeid, barne- og ungdomsarbeid, butikk- og salgsarbeid og helse, pleie og omsorg at ledigheten går mest opp.

Tilgangen på nye ledige stillinger har også falt noe de siste månedene. Innen bygge- og anleggsarbeid og ingeniør- og ikt-fag har det imidlertid vært en sterk vekst i etterspørselen etter arbeidskraft i hele år, og denne ser fortsatt ut til å holde seg. For de andre yrkesgruppene har imidlertid utviklingen i tilgangen på ledige stillinger vært svak, og samlet har vi hatt en liten nedgang i antallet nye ledige stillinger det siste året.

Sysselsettingsveksten er også moderat. Fra andre kvartal i fjor til andre kvartal i år økte sysselsettingen med 27 000 personer. Sysselsettingen har økt mest innen helse- og sosialtjenester, fulgt av bygge- og anleggsnæringen og forretningsmessig tjenesteyting. De siste månedene har det imidlertid vært tegn til at sysselsettingsveksten har flatet ut.

Selv om sysselsettingen har økt det siste året, har yrkesdeltakelsen falt. Dette kommer av at befolkningsveksten er svært høy. Fra andre kvartal i fjor til andre kvartal i år økte befolkningen i arbeidsfør alder med 63 000 personer, mens arbeidsstyrken økte med 15 000. Dette førte til at yrkesdeltakelsen falt fra 72,5 prosent til 71,7 prosent.

De siste månedene har vært preget av uro rundt utviklingen i internasjonal økonomi. I land som Tyskland og Frankrike stoppet veksten opp i andre kvartal i år, mens den holdt seg lav i USA og Storbritannia. Arbeidsledigheten holder seg også svært høy, både i Europa og USA, og sysselsettingsveksten er svak i mange land. I tillegg til dette er det økt usikkerhet omkring statsgjelden i Sør-Europa og USA, og særlig om hvorvidt Hellas vil misligholde deler av sin gjeld. Dette har ført til stor uro på verdens finansmarkeder, med store fall på børsene, svekking av euroen og økt pengemarkedsrente.

I Norge tok imidlertid veksten seg opp i andre kvartal i år, og nådde sitt høyeste nivå siden finanskrisen inntraff. Boliginvesteringene har nå vokst i fem kvartaler på rad, og veksten var på over 8 prosent i både første og andre kvartal i år. Oljeinvesteringene har også økt så langt i år, og ser ut til å bli rekordhøye neste år. Samtidig har veksten i privat konsum vært lavere enn ventet så langt i år, men vi forventer at også det private konsumet vil ta seg opp gjennom det neste året.

NAV venter at vi vil få en moderat oppgangskonjunktur i Norge. Lav vekst internasjonalt og en sterk kronekurs vil imidlertid gi en lavere vekst også her hjemme. Vi venter at sysselsettingen vil øke med 1,2 prosent i år og 1,5 prosent i 2012. Samtidig vil den høye befolkningsveksten fortsette, slik at arbeidsstyrken vil vokse med 1,0 prosent i år og 1,4 prosent i 2012. Veksten i sysselsettingen vil dermed ikke gi noen nedgang i ledigheten, som vi forventer vil holde seg stabil på rundt 70 000 registrerte ledige i gjennomsnitt i både 2011 og 2012. Arbeidsledigheten vil da utgjøre henholdsvis 2,7 og 2,6 prosent av arbeidsstyrken.

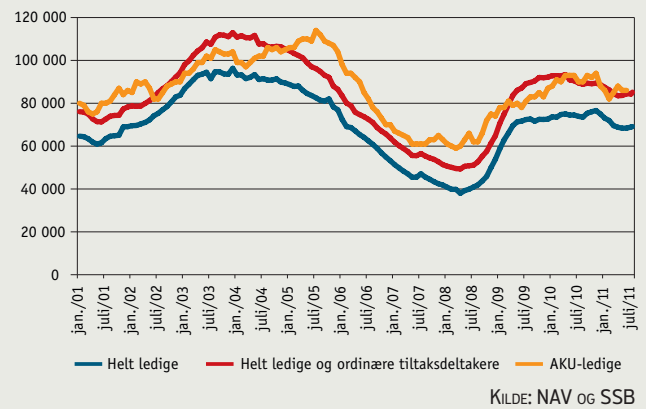
SVAKT ØKENDE LEDIGHET

Ved utgangen av august var 71 300 personer registrert som helt ledige, noe som tilsvarer 2,7 prosent av arbeidsstyrken. Dette er 4 800 færre enn i august i fjor, en nedgang på 6 prosent.

Etter at arbeidsledigheten gikk markert ned i vinter, har den nå stabilisert seg og økt svakt de siste månedene. Når vi justerer for normale sesongsvingninger har antallet helt ledige økt med 800 fra mai til august, mens summen av

helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere har økt med 2 000 personer i samme periode. Da ledigheten gikk ned i vinter så vi både en klar nedgang i tilgangen på nye arbeidssøkere, samtidig som det ble lyst ut flere ledige stillinger. Gjennom sommeren har imidlertid dette snudd, og tilgangen på ordinære arbeidssøkere per virkedag har økt med 100 personer siden april, mens tilgangen på ledige stillinger har falt tilsvarende. Vi har de siste månedene altså opplevd at etterspørselen etter arbeidskraft har falt noe, samtidig som flere nye har meldt seg ledige.

Figur 1:
Utviklingen i antall registrerte helt ledige, summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere og AKU-ledige. Sesongjusterte tall. Januar 2001 – august 2011.

ØKT SYSSELSETTING

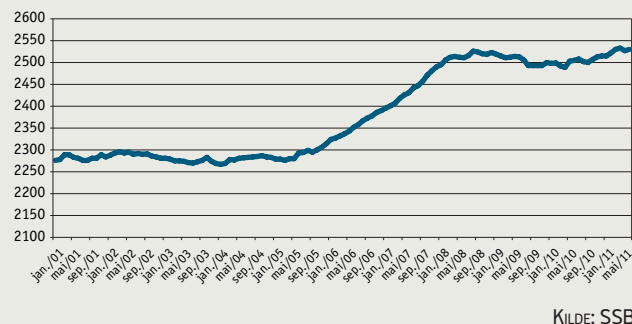
Ifølge kvartalstall fra Nasjonalregnskapet (KNR), som også inkluderer sysselsatte som ikke er registrert bosatt i Norge, var veksten i sysselsettingen på 27 000 personer, eller én prosent, fra andre kvartal 2010 til andre kvartal 2011. Det er likevel 24 000 færre sysselsatte enn i tredje kvartal 2008, da sysselsettingen var på sitt høyeste. Sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viser også at veksten har flatet ut de siste månedene (se figur 2).

Fra første til andre kvartal i år har sysselsettingen økt med 8 300 personer, ifølge sesongjusterte kvartalsvise Nasjonalregnskapstall. Sysselsettingsveksten var størst innen forretningsmessig tjenesteyting, med 3 600 flere sysselsatte enn kvartalet før. Innen bygg og anlegg er det også en betydelig økning i sysselsettingen, med 2 900 flere sysselsatte. Innen offentlig administrasjon og forsvar har antallet sysselsatte økt med 2 400 i løpet av det siste kvartalet, og innen helse- og sosialtjenester var økningen på 2 300. Sysselsettingen i industrien var uendret i forhold til første kvartal. Varehandelen har hatt den største nedgangen i løpet av det siste kvartalet, med 2 600 færre sysselsatte. De andre næringene viste kun mindre endringer i sysselsettingen. (Figur 3 viser utviklingen i utvalgte næringer).

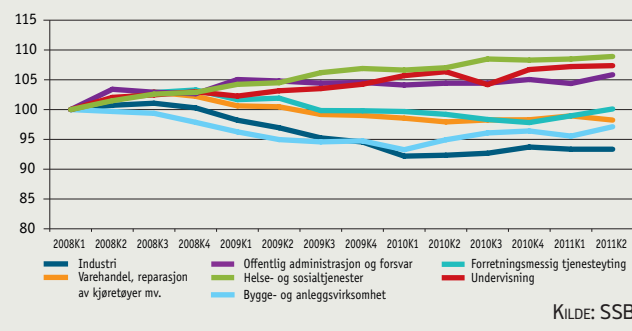
YRKEDELTAKELESEN FALLER YTTERLIGERE

Det har vært en sterk vekst i befolkningen mellom 15 og 74 år i løpet av det siste året, mens veksten i arbeidsstyrken har vært langt svakere. Yrkesaktiviteten har dermed fortsatt å falle, til tross for veksten i sysselsettingen. Fra andre kvartal 2010 til andre kvartal 2011 økte befolkning-

Figur 2:
Sysselsetting ifølge AKU. Sesongjusterte tall. 1 000 personer. Januar 2001 – juni 2011.

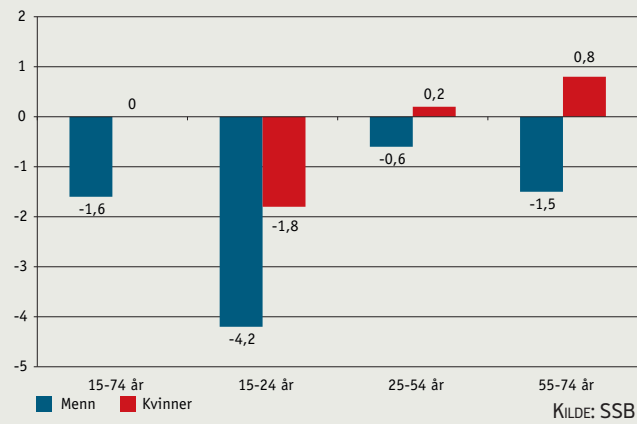
Figur 3:
Sysselsetting ifølge KNR, utvalgte næringer. Sesongjusterte tall. Indeksert, 1. kvartal 2008 = 100. 1. kvartal 2008 – 2. kvartal 2011.

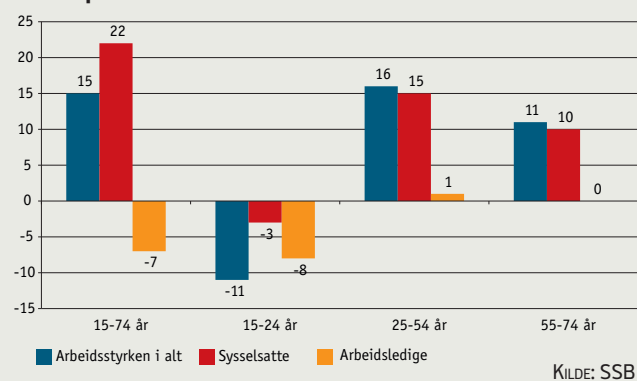
gen i arbeidsfør alder med 63 000 personer. Bare 15 000 av disse meldte seg i arbeidsstyrken ifølge AKU-tall, noe som førte til en nedgang i yrkesdeltakelsen fra 72,5 prosent i andre kvartal i fjor til 71,7 prosent i andre kvartal i år. At befolkningsveksten har vært størst blant de yngste og de eldste aldersgruppene som har lavest yrkesfrekvenser, forklarer en del av nedgangen i yrkesdeltakelsen.

Nedgangen i yrkesaktiviteten det siste året har vært størst i de yngste aldersgruppene, og nedgangen har vært størst for menn. Tall fra AKU viser at befolkningen mellom 15 og 24 år økte med 16 000 fra andre kvartal i fjor til andre kvartal i år. Samtidig var det 11 000 færre personer i denne aldersgruppen i arbeidsstyrken enn året før (se figur 5). Antallet personer mellom 15 og 24 år som hadde utdanning som hovedaktivitet økte med 5 000, mens antallet uførepensjonister økte med 3 000. Flere i utdanning kan altså bare forklare en del av nedgangen i andelen yrkesaktive i denne aldersgruppen. Yrkesaktiviteten blant de mellom 60 og 74 år har falt svakt for menn, mens den har steget blant kvinner, særlig blant de over 65 år. Endringene i pensjonsreglene, som har gjort det mulig å kombinere arbeid og pensjon uten avkortning i pensjonsutbetalingene, har sannsynligvis bidratt til at flere per-

Figur 4:
Endring i yrkesdeltakelsen i prosentpoeng fra 2. kvartal 2010 til 2. kvartal 2011. Utvalgte aldersgrupper og totalt.

Figur 5:
Endringer i befolkning i yrkesaktiv alder fra 2. kvartal 2010 til 2. kvartal 2011 etter arbeidsstyrkesstatus. Antall personer i 1000.

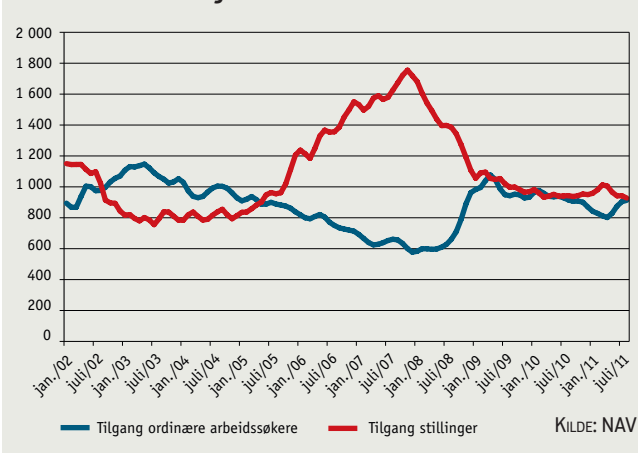
soner i denne aldersgruppen står lenger i arbeid. Det nye pensjonssystemet som trådte i kraft 1. januar i år gir ytterligere insentiver til økt yrkesaktivitet blant seniorer.

FLERE KVINNER ENN MENN BLIR LEDIGE

Etter å ha gått ned gjennom høsten i fjor og fram til april i år, har tilgangen på ordinære arbeidssøkere per virkedag igjen gått opp de siste månedene, når vi justerer for normale sesongsvingninger. Tilgangen på arbeidssøkere per virkedag lå i august på samme nivå som for ett år siden, med om lag 900 personer.

Dersom vi kun ser på helt ledige, var det ved utgangen av august 13 400 helt ledige som hadde vært arbeidssøkere i mindre enn 4 uker. Dette er en økning på 1 prosent siden august i fjor. Det er for kvinner at tilgangen på nye ledige nå øker, og over halvparten av de nye ledige i august var kvinner. Av de 13 400 som hadde vært ledige i

Figur 6:
Tilgangen på ordinære arbeidssøkere per virkedag, og tilgang på ledige stillinger per virkedag (stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV). Sesongjusterte tall. Trend. Januar 2002 - august 2011.

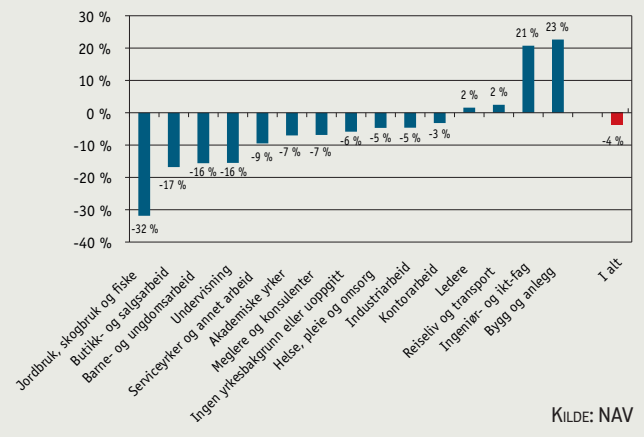
under 4 uker, var 6 900 kvinner og 6 500 menn. Det vil si at antallet kvinner som har blitt ledige de siste 4 ukene har økt med 9 prosent i forhold til august i fjor, mens det for menn har vært en nedgang på 6 prosent. Det er for personer som har jobbet innen undervisningsarbeid, barne- og ungdomsarbeid, butikk og salgsarbeid og helse, pleie og omsorg at ledigheten øker mest. Dette er yrker hvor det jobber mange kvinner. For mannsdominerte yrker som bygge- og anleggsvyrker og industriarbeid er det derimot færre nye ledige enn det var for ett år siden.

FÆRRE LEDIGE STILLINGER

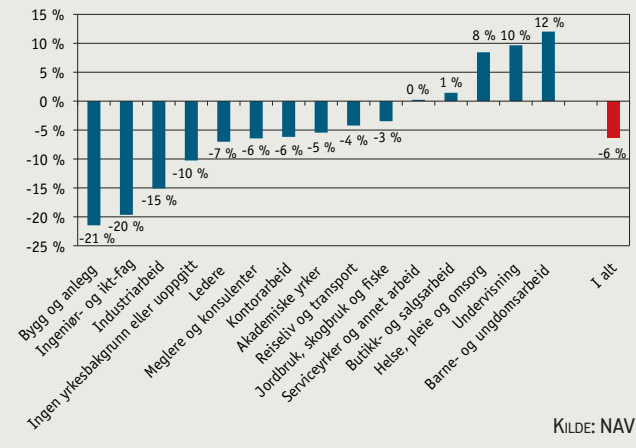
Mens tilgangen på nye arbeidssøkere gikk ned fra slutten av fjoråret og gjennom vinteren, begynte tilgangen på nye ledige stillinger å ta seg opp. Etter april har imidlertid tilgangen på ledige stillinger igjen gått noe ned, når vi justerer for normale sesongsvingninger.

Ser vi på tremånedersperioden juni til august i år sammenlignet med tilsvarende periode i fjor, har tilgangen på ledige stillinger per virkedag falt med 4 prosent. Det er imidlertid store forskjeller når vi ser på ulike yrkesgrupper. Det ble i denne perioden lyst ut 23 og 21 prosent flere ledige stillinger innen henholdsvis bygge- og anleggsarbeid og ingeniør- og ikt-fag. Innen disse yrkesgruppene har vi sett en klar vekst i etterspørselen etter arbeidskraft i hele år, og dette ser fortsatt ut til å holde seg. Tidligere i år så vi også at etterspørselen etter arbeidskraft økte innen industriarbeid, men de siste månedene har dette snudd. Den siste tremånedersperioden ble det lyst ut 5 prosent færre ledige stillinger innen

Figur 7: Endring i tilgangen på ledige stillinger per virkedag etter yrke. Fra tremånedersperioden juni-august 2010 til juni-august 2011.

Figur 8: Prosentvis endring i antall helt ledige etter yrkesbakgrunn. August 2010 – august 2011.

industriarbeid enn det som var tilfellet i fjor. Dette henger trolig sammen med svakere etterspørsel fra utlandet.

Innen butikk- og salgsarbeid har tilgangen på ledige stillinger falt i hele år. Samtidig har også varekonsumet vært nokså stabilt i år, etter å ha steget klart i fjor. Antallet ledige innen butikk- og salgsarbeid har holdt seg relativt stabilt i år, når vi justerer for normale sesongvariasjoner, men på et noe høyere nivå enn i tilsvarende måneder i fjor.

STOR NEDGANG I LEDIGHETEN FOR BYGGE- OG ANLEGGSSARBEIDERE OG INGENIØRER

Selv om antallet nye arbeidssøkere nå øker og etterspørselen etter arbeidskraft faller litt, er arbeidsledigheten fortsatt lavere enn den var for ett år siden. Det er særlig for bygge- og anleggsarbeidere og for personer innen ingeniør- og ikt-fag at ledigheten nå faller, altså de samme gruppene som opplever økt etterspørsel etter arbeidskraft. Også innen industriarbeid har ledigheten falt klart det siste året, men her ser vi nå tegn til at dette er i ferd med å stoppe opp. De siste månedene har ledigheten for industriarbeidere gått noe opp, justert for normale sesongsvingninger, og det at tilgangen på nye ledige stillinger nå har gått noe ned kan være et signal om at denne utviklingen vil fortsette.

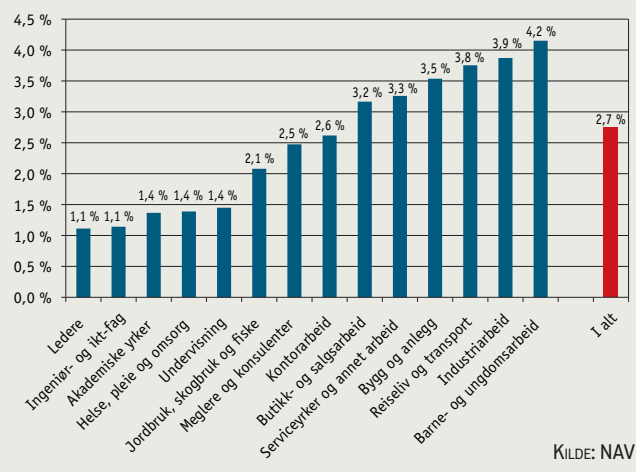
Innen barne- og ungdomsarbeid, undervisning og helse, pleie og omsorgsarbeid har ledigheten økt klart det siste året. Tilgangen på ledige stillinger faller også for disse gruppene. Undervisning og helse, pleie og omsorg er likevel fortsatt blant yrkesgruppene som opplever lavest ledighet, med 1,4 prosent av arbeidsstyrken. Det er bare for

ledere og personer innen ingeniør- og ikt-fag at ledigheten er lavere. Arbeidsledigheten er høyest innen barne- og ungdomsarbeid (4,2 %) og industriarbeid (3,9 %).

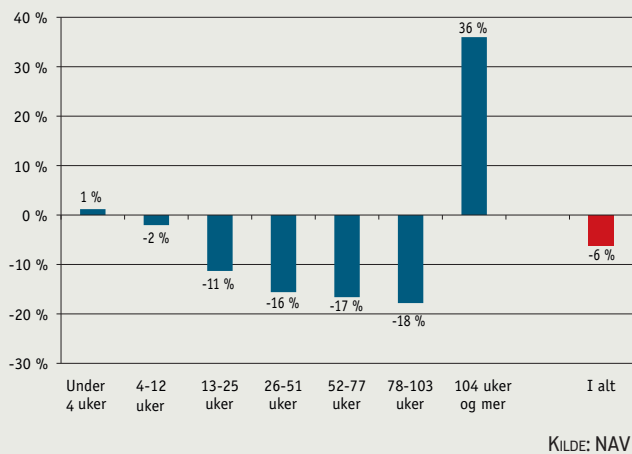
FLERE HAR VÆRT ARBEIDSSØKERE I MER ENN 2 ÅR

Selv om arbeidsledigheten gikk ned fra slutten av fjoråret og gjennom vinteren, og nå er lavere enn for ett år siden, er det en gruppe av helt ledige hvor ledigheten vokser mye. Det siste året har det blitt 2 000 (36 %) flere helt ledige som har vært arbeidssøkere i mer enn 2 år. Disse har altså vært arbeidssøkere minst siden august 2009, og ble dermed ledige i løpet av det første året av finanskrisen.

Figur 9: Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken, etter yrkesbakgrunn. August 2011.

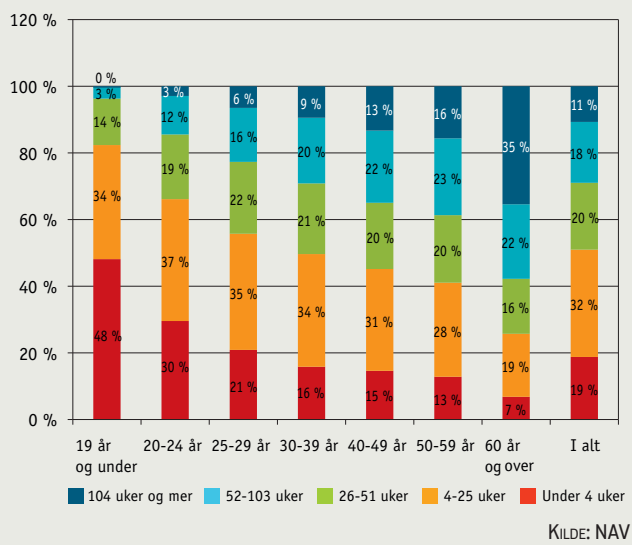

Figur 10:
Prosentvis endring i antall helt ledige etter arbeidssøkervarighet. August 2010 – august 2011.

slutten av 20-årene. Disse utgjør om lag 4 prosent av alle ledige under 30 år. Blant personer som er 60 år eller eldre er det til sammenligning 1 500 helt ledige som har vært arbeidssøkere i mer enn 2 år, noe som utgjør 35 prosent av alle ledige i denne aldersgruppen. Dette er omtrent like mange som på samme tidspunkt i fjor. Selv om personer i 60-årene i større grad blir gående lenge ledig, er det denne aldersgruppen, sammen med personer i 50-årene, som har lavest ledighet. Personer i 20-årene har høyest ledighet, men blir i langt mindre grad værende ledige lenge.

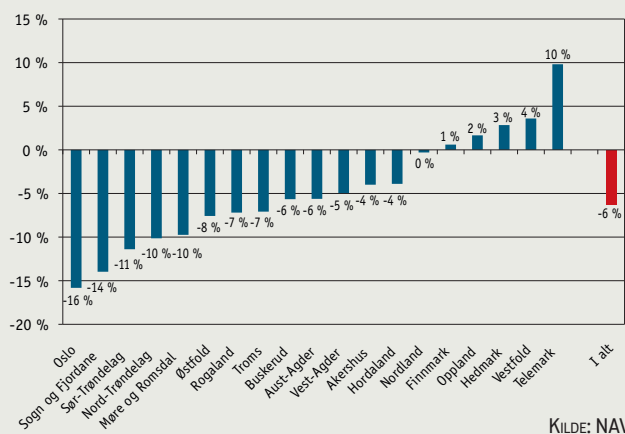
Figur 11:
Andel av de helt ledige som har vært arbeidssøkere under 4 uker, 4- 25 uker, osv. etter alder.

ØKT LEDIGHET PÅ ØSTLANDET

Det siste året har ledigheten økt i flere fylker på Østlandet. Størst har økningen vært i Telemark, hvor det ved utgangen av august var registrert 10 prosent flere helt ledige

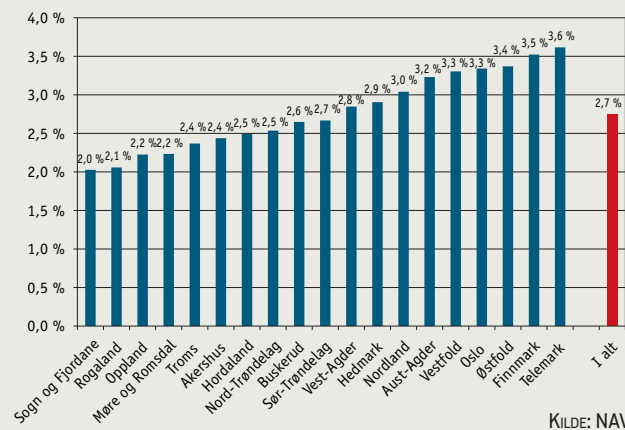
Figur 12:
Prosentvis endring i antall helt ledige etter fylke. August 2010 – august 2011.

I denne perioden var det særlig for bygge- og anleggsarbeidere og industriarbeidere at ledigheten økte, og vi ser at en fjerdedel av de som har vært ledige i mer enn to år kommer fra disse yrkesgruppene. Personer med bakgrunn fra serviceyrker og annet arbeid utgjør også en stor andel av de som har vært arbeidssøkere i mer enn to år, og det er særlig mange som har bakgrunn fra rengjøringsarbeid i denne gruppen.

Det er også stor forskjell på aldersgruppene når det gjelder hvor lenge personer blir gående arbeidsledige. Generelt er det slik at jo eldre arbeidssøkerne er, jo større er sjansen for å gå lenge arbeidsledig (se figur 11). Blant personer under 30 år er det om lag 1 000 som har vært arbeidssøkere i mer enn 2 år, og hoveddelen av disse er i

Figur 13:
Arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken, etter fylke. August 2011.

enn ett år tidligere. Størst nedgang var det i Oslo, hvor det har blitt 16 prosent færre helt ledige i løpet av det siste året. Den store nedgangen i Oslo kan imidlertid til dels forklares med at flere deltar på tiltak. Dersom vi justerer for det økte tiltaksnivået er nedgangen i Oslo på 5 prosent. I Sogn og Fjordane har derimot tiltaksnivået vært stabilt, og nedgangen i ledigheten blir altså like stor om vi også justerer for dette. Det er altså relativt stor forskjell på utviklingen på arbeidsmarkedet i de ulike fylkene det siste året.

Det er også relativt stor forskjell på fylkene når vi ser på nivået på arbeidsledigheten. Arbeidsledigheten er lavest i Sogn og Fjordane med 2,0 prosent av arbeidsstyrken, mens den er høyest i Telemark med 3,6 prosent av arbeidsstyrken. Generelt er ledigheten lav på Vestlandet, men også Oppland, Akershus og Troms har lav ledighet.

ØKT ARBEIDSINNVANDRING

Siden 2006 har arbeid vært den viktigste grunnen til innvandring til Norge blant ikke-nordiske statsborgere. Samtidig hadde vi en sterk oppgang i norsk økonomi som nådde toppen i 2008, og nettoinnvandringen økte kraftig i denne perioden. I 2009 falt etterspørselen etter arbeidskraft som følge av finanskrisen, og dette førte til at arbeidsinnvandringen fra land utenfor Norden gikk ned med nesten 30 prosent. Denne nedgangen ble reversert i fjor, og antallet ikke-nordiske borgere som oppga arbeid som innvandringsgrunn ble på 31 200, nesten dobbelt så høyt som i 2009 og det høyeste nivået som har blitt registrert hittil. Over to tredjedeler av disse kom fra de nye østeuropeiske EU-landene (EU10),¹ som siden 2006 har utgjort den største gruppen innvandrere. Ser man på enkeltland, var de største gruppene arbeidsinnvandrere i 2010 polakker, litauere, tyskere og latviere. Fra disse landene var over 90 prosent av de som innvandret i fjor arbeidsinnvandrere.²

Nettoinnvandringen har vist den samme tendensen som arbeidsinnvandringen, og etter å ha gått tilbake i 2009, økte den på nytt i fjor. Innvandringsoverskuddet ble på 42 300 personer i 2010. Dette er nesten like høyt som i rekordåret 2008, til tross et stort antall utvandring. Det var polakkene som utgjorde den største gruppen med

hensyn til nettoinnvandring, fulgt av litauere. Likevel var nettoinnvandringen fra Polen fortsatt lavere enn i 2007, da den var på sin høyeste, mens den for litauerne var dobbelt så høy som i 2009. Svenskene, som i hovedsak også innvandrer på grunn av arbeid, utgjorde den nest største gruppen innvandrere, men fordi det også var mange svensker som utvandret utgjorde de den tredje største gruppen med hensyn til nettoinnvandringen. Så langt i 2011 har nettoinnvandringen vært svært høy. I årets første halvår var nettoinnvandringen på 23 250 personer, nesten 1 000 flere enn for samme periode i 2008.

I august var 3 800 polakker og 1 200 svensker registrert som helt ledige hos NAV. For begge disse gruppene har antallet registrerte ledige falt kraftigere enn for befolkningen totalt, med henholdsvis 13 og 15 prosent. Det var imidlertid flere ledige fra de baltiske landene enn året før. Ledigheten har særlig økt blant litauere (24 %) og latviere (28 %), noe som kan sees i sammenheng med den økte innvandringen fra disse landene. I alt var det registrert 1 400 ledige baltere i august, 1 000 av dem litauere.

Når man ser på ledigheten i prosent av arbeidsstyrken blant personer fra de viktigste landene når det gjelder arbeidsinnvandring, viser tall fra NAV og SSB³ for andre kvartal 2011 at ledigheten var lavere enn i andre kvartal i fjor (se figur 14). Fortsatt var ledigheten blant personer fra Polen og de baltiske landene klart høyere enn for befolkningen utenom innvandrere, noe som må sees i sammenheng med at hovedtyngden av polakker og baltere har yrkesbakgrunn fra industri- og bygge- og anleggsnæringen der ledigheten er klart høyere enn gjennomsnittet. Samtidig har ledigheten innen industriarbeid og bygge- og anleggsyrker falt kraftigere enn gjennomsnittet i løpet av det siste året. Dette gjenspeiles også i en sterkere nedgang i ledigheten for baltere og polakker enn for resten av befolkningen. Utviklingen i ledigheten blant svenskene har vært nokså lik den for befolkningen utenom innvandrere, siden deres yrkesfordeling er mer lik den øvrige befolkningen.

MANGE UNGE MED NEDSATT ARBEIDSEVNE

Det totale sykefraværet var på 6,5 prosent i andre kvartal 2011, en økning på 2,5 prosent sammenlignet med samme kvartal i fjor. Fordeler vi sykefraværet på egenmeldt og legemeldt fravær, utgjorde det egenmeldte fraværet

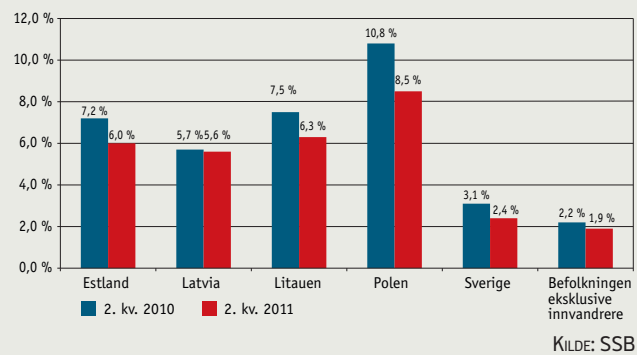
¹ I 2004 ble følgende ti østeuropeiske landene nye medlemmer i EU: Polen, Litauen, Slovakia, Latvia, Romania, Estland, Bulgaria, Tsjekkia, Ungarn og Slovenia.

² At andelen arbeidsinnvandrere fra disse landene ble så høy i fjor, samtidig som andelen familieinnvandrere var betydelig lavere enn i 2009, må også sees i sammenheng med de nye registreringsreglene for EØS-borgere. Siden 1. oktober 2009 trenger ikke lenger EØS-borgere å søke om oppholdstillatelse, bare å registrere seg. Trolig har en del av de som innvandret til Norge i fjor på grunn av familiegjenforening valgt å registrere seg som arbeidsinnvandrere.

³ SSB har koblet NAVs tall over registrerte ledige med opplysninger over landbakgrunn. En person er definert som innvandrer når personen er født i utlandet og har utenlandske foreldre, mens tall fra NAV i denne artikkelen er basert på statsborgerskap. Forskjellen mellom statsborgerskap og landbakgrunn er relativt liten for de landene som er med i denne analysen.

Figur 14.

Ledighet i prosent av arbeidsstyrken, 2. kvartal 2010 og 2. kvartal 2011. Fordelt etter landbakgrunn for de største gruppene arbeidsinnvandrere.

0,8 prosent, altså uendret i forhold til samme kvartal i fjor. Det legemeldte sykefraværet steg fra 5,5 prosent i andre kvartal 2010 til 5,7 prosent i andre kvartal 2011. Dette innebærer en prosentvis oppgang på 2,8 prosent.

Den kraftige nedgangen vi så i andre kvartal i 2010 har stoppet opp, og vi har fått en økning i sykefraværet sammenlignet med i fjor. Sykefraværet er likevel fortsatt lavere enn i 2008 og 2009, og omtrent på samme nivå som i 2006 og 2007. Økningen i sykefraværet det siste året skyldes økt sykefravær blant kvinner. Det er særlig for lettere psykiske lidelser at sykefraværet øker.

Antallet personer som er registrert hos NAV med nedsatt arbeidsevne øker fortsatt, og ved utgangen av august gjaldt dette 215 400 personer. Dette er en økning på 4 100 personer fra august i fjor. De aller fleste med nedsatt arbeidsevne er mellom 30 og 60 år, tre av fire er i denne alderen. Hele 39 100 personer med nedsatt arbeidsevne er imidlertid under 30 år, og om lag 28 000 av disse mottar arbeidsavklaringspenger. Sammenligner vi dette med antallet personer under 30 år som er meldt ledige, ser vi at det nå er langt flere som er registrert med nedsatt arbeidsevne. Ved utgangen av august var det 29 400 helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere som var under 30 år, altså nesten 10 000 færre enn antallet som var registrert med nedsatt arbeidsevne i samme aldersgruppe.

Ved utgangen av juni mottok 303 800 personer uførepensjon. Dette er en økning på 3 300 personer sammenlignet med juni i fjor. Tilsvarende økning fra juni 2009 til juni 2010 var på 4 700 personer. Ser vi på antall uføre i prosent av befolkningen er denne på samme nivå i 2011 som i 2010. I alt 9,5 prosent av befolkningen mellom 18 og 67 år er nå uførepensjonister. Andelen øker imidlertid med alder, og er høyest for de mellom 65 og 67 år, hvor 39 prosent er uførepensjonert. De siste årene har en stadig større andel av befolkningen i yrkesaktiv alder vært i 60-årene. Siden dette er aldersgruppen med høyest andel

uføre har dette også gjort at vi har fått flere uførepensjonister. For fem år siden var det 118 200 uførepensjonister i 60-årene, mens det i fjor var 135 500 uføre i denne aldersgruppen. At de store fødselskullene fra 1943-tallet og utover nå har kommet i 60-årene, har dermed bidratt til flere uførepensjonister, selv om andelen som blir uførepensjonister nå er lavere enn for fem år siden. I år ser vi imidlertid for første gang at det er færre uførepensjonister i 60-årene. Ved utgangen av juni var 134 400 alderspensjonister i 60-årene, en nedgang på 1 100 fra i fjor. Vi ser altså både at andelen uføre i 60-årene faller, og også at antallet er på vei ned. Dette kommer av at de store fødselskullene nå begynner å motta alderspensjon.

I løpet av årets seks første måneder fikk 14 600 nye personer uførepensjon, dette er like mange som i første halvår i fjor. Av de nye uførepensjonistene kommer nesten 80 prosent fra arbeidsavklaringspenger, 13 prosent kommer rett fra sykepenger.

UTVIKLINGEN I NORSK ØKONOMI

Sesongjusterte tall fra Nasjonalregnskapet (KNR) viser at norsk økonomi har vokst i syv kvartaler på rad. BNP for Fastlands-Norge økte med 1,0 prosent fra første til andre kvartal i år. Dette er den høyeste kvartalsvise veksten siden Norge kom ut av resesjonen, og høyere enn gjennomsnittet siden 1980. Det er særlig den innenlandske etterspørselen som bidro til veksten i andre kvartal.

Konsumet i husholdningene økte med 0,8 prosent i andre kvartal, og var en viktig årsak til BNP-veksten for Fastlands-Norge. I årets første halvår har utviklingen i forbruket likevel vært ujevn, og veksten har vært lavere enn i andre halvår i fjor. Varekonsumet, som er en god indikator på utviklingen i det private forbruket, var i juli én prosent lavere enn i juni, og 2,4 prosent lavere enn i juli 2010.

Boliginvesteringene har vokst de siste fem kvartalene. Veksten har tiltatt i år, og var på over 8 prosent både i første og andre kvartal. Tall fra SSBs byggearealstatistikk bekrefter at boligbyggingen er økende. I perioden fra januar til juli 2011 ble det igangsatt 34,4 prosent mer bruksareal til bolig enn året før. Igangsatt bruksareal til næringsbygg var derimot 11,7 prosent lavere. Ordreservene i næringen har steget betydelig siden i fjor, og er nå like høye som i 2007. I første kvartal var også ordretilgangen 16 prosent høyere enn i fjor, og bare 3 prosent lavere enn toppen. Disse tallene tyder på at aktiviteten i bygge- og anleggsnæringen vil holde seg høy framover.

Også i industrien har det vært en kraftig vekst i ordretilgangen. I andre kvartal i år var ordretilgangen for industrien 41 prosent høyere enn i andre kvartal 2010, og nærmer seg toppnivået fra 2007. Det er særlig hjemme-

markedet som har bidratt til den økte ordretilgangen til industrien i løpet av det siste året. Ordreservene har også økt med 17 prosent fra andre kvartal i fjor til andre kvartal i år, men nivået er fortsatt 36 prosent lavere enn før finanskrisen. Etter den kraftige gjeninnhenting i andre halvår 2009 og første halvår 2010 har utviklingen i industriproduksjonen vært svakere. I år har bruttoproduktet i industrien falt med 0,4 prosent i første kvartal i år og med 0,2 prosent i andre kvartal. Tall fra SSBs produksjonsindeks for industrien viser at industriproduksjonen gikk ned med 1,2 prosent fra mai til juli sammenlignet med den foregående tremånedersperioden. I juli var industriproduksjonen 5 prosent lavere enn året før. Det var en nedgang i produksjonen innenfor næringsmiddelindustri, kjemiske råvarer og i metallindustri sammenliknet med juli i fjor, mens det var høyere produksjon innen maskinindustri og metallvareindustri.

Handelsoverskuddet i Norge var i juli i år 37 prosent høyere enn i fjor. Høye olje- og gasspriser førte til en oppgang i eksportverdien av råolje og naturgass på 17,8 prosent i forhold til juli 2010, og er det viktigste bidraget til veksten i handelsoverskuddet. Verdien på eksporten fra Fastlands-Norge var bare 0,6 prosent høyere enn i juli i fjor, og nesten uendret for de fleste varegruppene.

UTVIKLINGEN INTERNASJONALT

Utviklingen i internasjonal økonomi har de siste månedene vært preget av svake makrotall,⁴ uro rundt gjeldstaket i USA, statsgjelden i Sør-Europa og frykten for en ny resesjon. Dette har også ført til stor usikkerhet på børsene, som har falt kraftig over hele verden. Veksten i internasjonal økonomi bremses opp i andre kvartal i år. I eurosonen økte BNP med 0,2 prosent fra første til andre kvartal, justert for normale sesongsvingninger. I Frankrike var det nullvekst, mens veksten i Tyskland falt fra 1,3 prosent i første kvartal til 0,1 prosent i andre kvartal. Vi må tilbake til andre kvartal 2009 for å finne sist veksten var så lav i disse landene. I USA bremses den økonomiske veksten opp allerede i første kvartal, og selv om veksten var noe høyere i andre kvartal er den fortsatt svært lav.

Den svake økonomiske veksten gjør også at arbeidsledigheten holder seg høy, og sysselsettingsveksten blir lav. I USA var det en liten sysselsettingsvekst i privat sektor i august, men det var også en like stor nedgang i sysselsettingen i offentlig sektor og samlet var det dermed ingen endring i antallet sysselsatte. Arbeidsledigheten er fortsatt svært høy, og var i august på 9,1 prosent, som er samme nivå som den har vært på de siste månedene.

I eurosonen ble det 60 000 flere arbeidsledige i juli, og arbeidsledigheten holdt seg dermed på 10,0 prosent av arbeidsstyrken. Det er likevel store forskjeller mellom de ulike landene. I Tyskland faller fortsatt ledigheten og er nå nede i 6,1 prosent, som er det laveste nivået siden sammenslåingen av Øst- og Vest-Tyskland. Raskest faller likevel ledigheten i de baltiske landene, mens den øker i land som Spania, Irland og Frankrike. Spania har også den høyeste ledigheten med 21,2 prosent, og en ungdomsledighet (personer under 25 år) på hele 46,2 prosent. I Hellas, hvor myndighetene må foreta store budsjettkutt, har ledigheten det siste året steget fra 11,0 til 15,0 prosent av arbeidsstyrken, og ungdomsledigheten er nå oppe i 38,5 prosent.

Den svært høye veksten i land som Kina, Brasil og India har vært en viktig driver for veksten i verdensøkonomien etter finanskrisen. Det er imidlertid tegn på en overoppheting i økonomien i disse landene, og høy inflasjon har gitt økende rente i alle de tre nevnte landene. Den økonomiske veksten er også på vei ned. I Brasil har den økonomiske veksten mer enn halvert seg, og er estimert til 4,1 prosent i første kvartal i år, mens årsveksten i Kina har falt til 9,5 prosent og i India til 7,7 prosent i andre kvartal i år.

I Sverige har den økonomiske veksten vært svært høy gjennom 2010 og i første halvår 2011. Lavere vekst i resten av Europa vil imidlertid kunne ramme Sverige hardt, ettersom eksporten er svært viktig for den svenske økonomien.

UTVIKLINGEN FREMOVER

Fleire økonomiske indikatorer tyder nå på at veksten er på vei ned i svært mange land. OECDs ledende indikator sier noe om hvordan vi kan forvente at den økonomiske veksten vil utvikle seg det neste halve året. Indikatoren tyder nå på at veksten vil bli lavere i blant annet USA, euroområdet, Kina, Brasil, India og Storbritannia. Den høye veksten i land som Brasil, India og Kina er en viktig årsak til at den globale veksten ble såpass høy i 2010. Dersom veksten nå blir klart lavere i disse landene vil det også påvirke resten av verden, både i form av lavere global vekst, men også i form av lavere priser på for eksempel olje og metaller.

Den økte usikkerheten knyttet til om Hellas, Italia og Spania klarer å betjene sin statsgjeld, samt svake makroøkonomiske tall har ført til stor uro på finansmarkedene. Børsene har falt kraftig over hele verden, mens pengemarkedsrenten har økt fordi bankene igjen har blitt mer forsiktige med å låne hverandre penger. Den europeiske sentralbanken har også iverksatt nye tiltak, i form av å kjøpe store mengder statsobligasjoner fra de søreuropeiske

⁴ Med makrotall menes for eksempel tall for økonomisk vekst, industriproduksjon, arbeidsledighet og sysselsettingsutvikling m.m.

ke landene, i første rekke Hellas, Italia og Spania. Samtidig ser nå nye renteøkninger fra sentralbankene ut til å ligge langt fram i tid, og USA har varslet fortsatt null rente i lang tid fremover. Også Norges Bank valgte å utsette renteøkningen de hadde varslet i august, fordi utviklingen i internasjonal økonomi har vært svakere enn de la til grunn i forrige pengepolitiske rapport i juni.

Vi ser på det som mest sannsynlig at problemene knyttet til den høye statsgjelden i mange land blir løst uten at vi får en ny bankkrise. Vi venter likevel at veksten i internasjonal økonomi vil bli lav de neste par årene. En viktig grunn til dette er at mange land nå kutter kraftig i sine statsbudsjett. I Sør-Europa er dette allerede i full gang, og det fører til at den økonomiske veksten er svært lav og i noen land negativ. Det bidrar også til at arbeidsledigheten vil holde seg svært høy. Disse landene har imidlertid ikke mulighet til å bruke en ekspansiv finanspolitikk ettersom de allerede har store underskudd på budsjettene, og ikke har mulighet til å låne mer penger. Også i Storbritannia er regjeringen nå i gang med store kutt på statsbudsjettet, og også her slår dette ut i svak økonomisk vekst og et svekket arbeidsmarked. I USA er det varslet store budsjettkutt framover for å få bukt med det store underskuddet, men det er foreløpig liten enighet om hvordan dette skal gjøres. Den private etterspørselen utvikler seg fortsatt svakt, og når også den offentlige stimulansen skal fjernes, venter vi at den økonomiske veksten i USA vil holde seg lav. Vi regner også med at veksten vil bli svakere i de fremvoksende økonomiene (Kina, Brasil, India m.fl), slik at den globale veksten vil gå ned i 2011 og 2012.

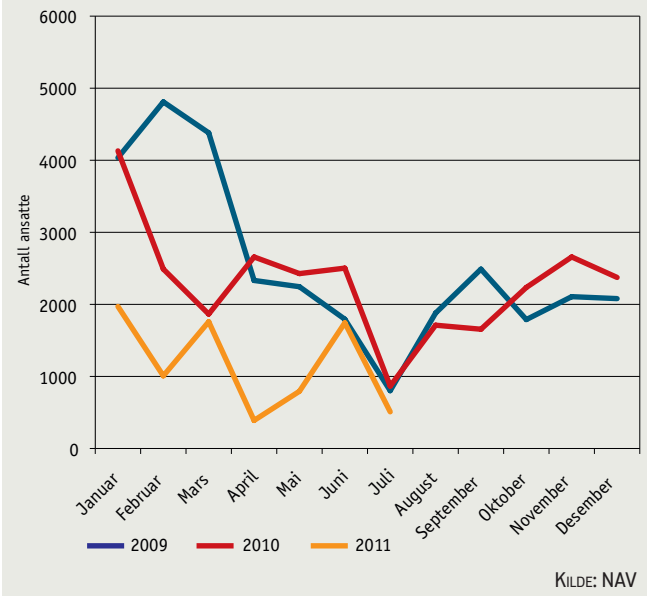
NAV venter at den reduserte veksten i internasjonal økonomi vil gi lavere etterspørsel for norsk eksportindustri og deres underleverandører det neste året. Kronkursen har også styrket seg den siste tiden, og dersom kronen forblir så sterk vil dette forverre situasjonen ytterligere.

Sysselsettingsvekst i 2011 og 2012

Til tross for at vi legger til grunn lav vekst internasjonalt, venter vi at vi vil få en moderat oppgangskonjunktur i Norge. Bakgrunnen for dette er forventet sterk innenlandsk vekst. Oljeinvesteringene har holdt seg høye gjennom finanskrisen og i tiden etterpå, og investeringstillingene tyder på at oljeinvesteringene vil bli rekordhøye neste år. Dette er svært positivt for leverandørindustrien. Investeringstillingene anslår også en moderat oppgang i investeringene innen industri, bergverk og kraftforsyning til neste år, noe som også vil bidra positivt for veksten i norsk økonomi.

Konjunkturbarometeret for andre kvartal viste at industribedriftene var relativt optimistiske med hensyn til

Figur 15:
Forhåndsinnmeldte driftsinnskrenkninger (permitteringer eller oppsigelser) meldt til NAV. Januar 2009 – juli 2011.

utviklingen i nærmeste framtid, både med tanke på økt produksjon og økt sysselsetting. Det var imidlertid den innenlandske etterspørselen som ga grunn til optimisme, mens ordretilgangen fra eksportmarkedet var fallende. I vårens bedriftsundersøkelse fra NAV var også bedriftene optimistiske. Det var både flere bedrifter som ventet å oppbemanne, og færre som ventet å nedbemanne det neste året enn det har vært i tilsvarende undersøkelser de foregående to årene. Resultatene fra vårens bedriftsundersøkelse tydet på at sysselsettingsveksten ville ta seg noe opp utover året. Utviklingen i etterkant av denne undersøkelsen har imidlertid vært noe svakere enn mange ventet, både med hensyn til internasjonal økonomi og utviklingen på det norske arbeidsmarkedet. Det er derfor sannsynlig at bedriftene etter dette har nedjustert forventningene sine noe.

Bedrifter som planlegger å si opp eller permittere mer enn 10 ansatte, må melde fra om dette til NAV på forhånd. På bakgrunn av disse forhåndsvarslingene kan vi se hvor mange ansatte som er berørt av dette. I figur 15 ser vi at forhåndsvarslingene i år har vært på et klart lavere nivå enn de siste to årene, men forskjellen har minket de siste månedene. Juli er imidlertid en spesiell måned på grunn av sommerferie, og vi ser at dette er måneden med færrest forhåndsvarslinger hvert år. Det er foreløpig ingen tegn til noen dramatisk økning i ledigheten basert på disse forhåndsvarslingene.

En viktig grunn til at det ble meldt om så mange permitteringer og oppsigelser vinteren 2009 var at sysselsettingen falt i bygge- og anleggsnæringen, og

mange herfra ble permittert. Så langt i år har imidlertid boligbyggingen økt sterkt, og arbeidsledigheten har også falt klart for bygge- og anleggsarbeidere. Vi venter at boliginvesteringene vil bli høye også det neste året, og at aktiviteten i denne næringen vil være høy.

Konsumet i husholdningene økte med 3,7 prosent i 2010, og var en viktig årsak til den økonomiske veksten. Så langt i år har imidlertid konsumveksten utviklet seg mer ujevnt, og ser nå ut til å bli lavere i år enn den var i fjor. Vi legger til grunn at Norges Bank på bakgrunn av den sterke kronekursen og utviklingen internasjonalt vil utsette de varslede renteøkningene noe, og at rentenivået fortsatt vil holde seg lavt. Lav inflasjon og en moderat lønnsvekst vil også gi en reallønnsvekst. Samtidig regner vi med at spareraten vil holde seg relativt høy, som følge av at husholdningene blir mer forsiktige på grunn av usikkerhet rundt utviklingen internasjonalt. Vi antar likevel at veksten i det private konsumet vil ta seg opp til neste år og bli høyere enn i år.

Konsumet i offentlig forvaltning økte med 2,2 prosent fra 2009 til 2010, mens det var et fall i offentlige investeringer. I revidert nasjonalbudsjett ble det anslått en vekst i offentlig konsum og investeringer på henholdsvis 2,3 og 5,5 prosent i 2011, men veksten ligger nå an til å bli lavere enn dette. I og med at veksten i norsk økonomi har tatt seg opp, regner vi med et noe strammere statsbudsjett for 2012.

Samlet venter vi at vi vil ha en moderat oppgangskonjunktur i Norge i 2012, og at denne vil være drevet av innenlandsk etterspørsel og høye oljeinvesteringer. Svak vekst internasjonalt vil imidlertid føre til svakere utvikling for deler av industrien. Vi venter likevel at sysselsettingen vil fortsette å stige, og at vi får en vekst på 1,2 prosent i 2011 og 1,5 prosent i 2012.

Vekst i arbeidsstyrken

Befolkningsveksten er nå svært høy i Norge, og folketallet økte med 15 700 i andre kvartal i år. Dette er om lag 1 000 mer enn i andre kvartal i fjor. I første halvår har folketallet økt med 32 700 personer, og er høyere enn noen gang tidligere. Nettoinnvandring, som er en viktig årsak til den høye befolkningsveksten, sto for to tredeler av befolkningsveksten i andre kvartal. Vi venter at befolkningsveksten vil bli høy også resten av året og i 2012. At Norge klarer seg godt økonomisk mens veksten er lav i mange andre land i Europa, kan også bidra til å gjøre Norge mer attraktivt for arbeidsinnvandrere. Vi legger alternativet med middels vekst i Statistisk sentralbyrås befolkningsfremskrivninger fra juni til grunn for vår prognose. Dette tilsier at befolkningen mellom 15 og 74 år vil øke med om lag 50 000 i år og 45 000 neste år. Om lag halvparten av veksten vil komme blant personer mellom

20 og 66 år, mens den andre halvdel kommer i de yngste og eldste gruppene. Den sterke befolkningsveksten påvirker også arbeidsstyrken, ved at flere vil ønske å arbeide. Vi antar at arbeidsstyrken vil vokse med 1,0 prosent i 2011 og 1,4 prosent i 2012.

Stabil arbeidsledighet, men stor usikkerhet

Arbeidsledigheten har nå økt med 800 personer de siste tre månedene, når vi justerer for normale sesongvariasjoner. Inkluderer vi ordinære tiltaksdeltakere har ledigheten økt med 2 000 personer i samme periode. Etter at arbeidsledigheten gikk klart ned fra slutten av fjoråret og gjennom vinteren, har den altså flatet ut og så gått noe opp igjen.

Vi venter at vi får en moderat oppgangskonjunktur i Norge det neste året. Dette vil føre til vekst i sysselsettingen, men samtidig gjør den sterke befolkningsveksten at også arbeidsstyrken vokser. NAV anslår dermed at den registrerte ledigheten vil bli på 70 000 i gjennomsnitt i 2011, og at den vil holde seg på dette nivået også i 2012. Det tilsvarer en ledighet på 2,7 prosent i 2011, mens veksten i arbeidsstyrken gjør at ledigheten går ned til 2,6 prosent 2012.

Det er fortsatt stor usikkerhet knyttet til gjeldsproblemene i Europa og USA. Dersom for eksempel Hellas må misligholde gjelden sin vil dette kunne føre til store tap for mange banker. Det vil også øke risikoen betraktelig for at Spania, Italia og Portugal vil kunne få problemer med sin gjeld, blant annet fordi disse landene da trolig vil få langt høyere rente på sine lån på grunn av den økte usikkerheten. En slik utvikling vil kunne føre til at både den europeiske sentralbanken og mange europeiske banker vil måtte ta store tap, noe som igjen vil kunne lede til en ny bankkrise. Dette vil også ramme norske banker, som er avhengige av lån fra utenlandske banker, og dermed vil også norske bedrifter få problemer med å finansiere sine investeringer og husholdningene problemer med å ta opp lån. En slik utvikling vil gi en langt høyere ledighet i Norge enn det vi har lagt til grunn i vår prognose.

Tabell 1:

NAV's vurdering av gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2011 og 2012. Faktiske tall for 2010.

	2010	2011	2012
Registrerte arbeidsledige	74 643	70 000	70 000
Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	2,9 %	2,7 %	2,6 %
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken	3,6 %	3,4 %	3,4 %

KILDE: NAV

Tabell 2:

Prosentvis endring i arbeidsstyrke, sysselsatte og arbeidsledige fra året før.

	2010	2011	2012
Arbeidsstyrke (AKU)	0,5 %	1,0 %	1,4 %
Sysselsatte (AKU)	0,0 %	1,2 %	1,5 %
AKU arbeidsledige	14,6 %	-4,3 %	0,0 %
Registrerte helt arbeidsledige (NAV)	7,8 %	-6,2 %	0,0 %

KILDE: NAV

Tabell 3:

Befolkning i yrkesaktiv alder, arbeidsstyrke, sysselsatte arbeidsledighet og ledige stillinger, 2000 til 2010.

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Befolkning 15-74 år	3 201 000	3 312 000	3 397 000	3 445 000	3 505 000	3 559 000	3 618 000
Arbeidsstyrken	2 350 000	2 400 000	2 446 000	2 507 000	2 591 000	2 590 000	2 602 000
Sysselsatte	2 269 000	2 289 000	2 362 000	2 443 000	2 524 000	2 508 000	2 508 000
Yrkesdeltakelsen**	73,4 %	72,4 %	72,0 %	72,8 %	73,9 %	72,8 %	71,9 %
Arbeidsledige ifølge AKU	81 000	111 000	84 000	63 000	67 000	82 000	94 000
Registrerte arbeidsledige	62 623	83 479	62 923	46 062	42 521	69 267	74 643
Tilgang ledige stillinger*		238 130	332 304	399 525	358 136	260 301	222 385

* Det finnes ikke sammenliknbare tall for tilgangen på ledige stillinger tilbake til år 2000

** Brudd i AKU i 2006. Dette gjør at yrkesdeltakelsen fra 2000 og 2005 ikke er sammenlignbar med yrkesdeltakelsen etter dette. Nedgangen fra 2005 til 2006 kommer av dette bruddet, mens yrkesdeltakelsen økte med 0,4 prosentpoeng om vi korrigerer for bruddet i AKU.

KILDE: NAV